«Η γλωσσική καλλιέργεια των μαθητών και η εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη στο Δημοτικό Σχολείο».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΗΜΕΡΙΔΑ

της 49ης ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ,

του Σχολικού Συμβούλου
Ανδρέα Ν. Ζεργιώτη

Ο ρόλος της (*μητρικής*) γλώσσας

- Ο Saussure είπε ότι η γλώσσα μπορεί να παραλληλιστεί με ένα φύλλο χαρτί: η σκέψη είναι η μια του όψη και ο ήχος η άλλη.

Γλώσσα και ανθρώπινη επικοινωνία

Εν αρχή ην ο λόγος/ τα λόγια σου με χόρτασαν και το ψωμί σου φα το/ η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει…. *κλπ. κλπ.*

Η γλώσσα ικανοποιεί τη βαθύτερη ανάγκη του ανθρώπου για επικοινωνία.

Η λεκτική επικοινωνία συμπληρώνεται και ολοκληρώνεται από τη μη λεκτική, *τη γλώσσα του σώματος*. Στη λεκτική μεταφέρονται τα νοήματα (σημαίνον-σημαινόμενο) και στη μη λεκτική το συναισθηματικό περιεχόμενο της επικοινωνίας.

Όλες οι γλώσσες μοιάζουν μεταξύ τους, στη βαθιά τους δομή (*deep structure*, Chomsky).

Η σημασία της γλώσσας

- “**Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα**;” *Διονύσιος Σολωμός*

- **Η γλώσσα είναι ένα πολιτισμικό εργαλείο**. *Lev Vygotsky*.

- **Με τη γλώσσα οικοδομείται η εθνική ταυτότητα και ο πολιτισμός ενός λαού.**

Η σημασία της γλωσσικής καλλιέργειας

Ο μεστός και ουσιαστικός χαρακτήρας της γλώσσας **οδηγεί το άτομο να μπορεί να βάζει τις σκέψεις του σε ειρμό**, επιτρέποντας τη σταδιακή διεύρυνση των πνευματικών του οριζόντων και κατά τη συνέπεια στην ανάπτυξη της κριτικής του ικανότητας και σκέψης.

Η γλωσσική καλλιέργεια αποτελεί την πεμπτουσία της ελευθερίας του λόγου, γιατί συμβάλλει στην ανάπτυξη της επιχειρηματολογίας των ατόμων, στην πνευματική τους ολοκλήρωση και ανεξαρτησία, μέσα από την έκφραση της τεκμηριωμένης άποψής τους.

ΕΠΟΜΕΝΩΣ: Η ποιοτική γλωσσική έκφραση αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη ενός ουσιαστικού και εποικοδομητικού διαλόγου μεταξύ των ανθρώπων, ο οποίος μπορεί να προάγει τον ανθρώπινο πολιτισμό.

Γλωσσική διδασκαλία, πολιτισμός και ηθική ανάπτυξη του ανθρώπου.

- Με την αρωγή και τη διαμεσολάβηση της γλώσσας **διατηρούνται και μεταφέρονται από γενιά σε γενιά όλες οι διαχρονικές αξίες της ανθρώπινης διανόησης και του πολιτισμού**, όπως ***το μέτρο***, ***ο ανθρωπισμός***, ***η ελευθερία***, ***η δημοκρατία*** κ.ά. και **μπαίνουν οι βάσεις για την ανάπτυξη της καλλιέργειας της ηθικής συνείδησης και της δημοκρατικής συνείδησης του ανθρώπου.**

Γλώσσα και νοημοσύνη

- **Σκέψη και γλώσσα**, **είναι δύο διαφορετικές πλευρές της ανάπτυξης του ανθρώπου**, που μετά τα δύο (2) πρώτα έτη ζωής αλληλοσυμπληρώνονται μεταξύ τους και η μια αποτελεί το στήριγμα και τη βάση για την ανάπτυξη της άλλης, σύμφωνα με τον Vygotsky.

- **Στο τεστ νοημοσύνης WISC, τη μεγαλύτερη συνάφεια με το γενικό δείκτη νοημοσύνης (0.80) έχει η κλίμακα Λεξιλόγιο**, που αξιολογεί το βαθμό κατανόησης γλωσσικών εννοιών.

Γεώργιος Μπαμπινιώτης,
τ. Πρύτανης ΕΚΠΑ, τ. Υπουργός Παιδείας, καθηγητής Γλωσσολογίας, *Το ΒΗΜΑ*

- **«…Όταν τα παιδιά αρχίζουν να φοιτούν στο σχολείο γνωρίζουν ήδη τη μητρική τους γλώσσα**. Την έχουν μάθει -και συνεχίζουν να την μαθαίνουν- στην οικογένεια, στη γειτονιά, στο γενικότερο περιβάλλον τους, έχοντας ήδη γεννηθεί με ορισμένες βασικές γλωσσικές καταβολές και ικανότητες.
- **Γιατί, τότε, διδάσκουμε τη γλώσσα στο σχολείο**; Για να καλλιεργήσουμε μαζί και μέσα από τη γλώσσα τη νοητική ικανότητα των παιδιών, τη σκέψη τους. Για να συνειδητοποιήσουν ό,τι ασυνείδητα ήδη γνωρίζουν: τους μηχανισμούς (γραμματικούς, συντακτικούς, λεξιλογικούς) που χρησιμοποιούν όταν μιλούν τη γλώσσα τους.
- **Για να εμπλουτίσουν τη γνώση και να εκλεπτύνουν τη χρήση τής γλώσσας τους.** Για να αποκτήσουν μεγαλύτερη -πιο καλλιεργημένη, συνειδητή και εμπλουτισμένη- ικανότητα στην παραγωγή και την κατανόηση κειμένων: στη γλωσσική τους επικοινωνία, προφορική και γραπτή».

Ludwig Wittgenstein
(Αυστριακός φιλόσοφος)

- **Τα όρια του κόσμου μου είναι τα όρια της γλώσσας μου**.
- Αυτό σημαίνει, γνωρίζω τον κόσμο όσο μου επιτρέπουν οι γλωσσικές μου ικανότητες, επικοινωνώ με τον κόσμο και τα πράγματα στον βαθμό που έχω τις γλωσσικές προϋποθέσεις.
- **Οι δυνατότητες της διάνοιας του ανθρώπου εξαρτώνται από το επίπεδο της γλώσσας που είναι σε θέση να μεταχειρίζεται**.
- Γιατί, ***ο άνθρωπος του οποίου οι γλωσσικές δυνατότητες είναι περιορισμένες δεν μπορεί ούτε να εκφράσει αυτό που σκέπτεται ούτε και να σκεφθεί ολοκληρωμένα.***

Ένα παράδειγμα ουσιαστικής γλωσσικής εκπαίδευσης και διδασκαλίας:

Βάλλω, διαβάλλω, καταβάλλω, αναβάλλω, προβάλλω, προσβάλλω, συμβάλλω, αμφιβάλλω, υπερβάλλω, υποβάλλω, παραβάλλω, αντιπαραβάλλω, αντικαταβάλλω, προκαταβάλλω, αποβάλλω, επιβάλλω, εισβάλλω, εκβάλλω, περιβάλλω, μεταβάλλω, πανικοβάλλω, συνυποβάλλω, εφεσιβάλλω, *κλπ. κλπ.*

Ο λόγος μας, η επικοινωνία μας, το κείμενό μας χτίζονται πάνω στον πυρήνα τής ρηματικής πληροφορίας *(Γ. Μπαμπινιώτης).*

Η γραμματική και το συντακτικό συμπληρώνουν και ολοκληρώνουν τη γλωσσική μας έκφραση,

Γ. Μπαμπινιώτης, Το ΒΗΜΑ

- «Μια συζήτηση στην τάξη (επ' ευκαιρία μιας γλωσσικής άσκησης, μιας έκθεσης ή ενός οποιουδήποτε κειμένου) θα έδειχνε **τη δυναμική τής επικοινωνίας και των πολλαπλών μέσων και δυνατοτήτων έκφρασης,** που παρέχει με τους γραμματικοσυντακτικούς μηχανισμούς της η γλώσσα.
- Έτσι, **θα αποκτούσε νόημα στα μάτια και τη συνείδηση των μαθητών η γραμματική και συντακτική πολυμορφία τής γλώσσας** και θα καταλάβαινε καλύτερα γιατί η πολλαπλότητα τής σκέψης τού ανθρώπου βρίσκει διέξοδο στις πολλαπλές εκφραστικές δυνατότητες τής γλώσσας.
- Θα καταλάβαινε, τέλος, ότι **κάθε στιγμή που επικοινωνούμε λειτουργούμε δημιουργικά, επιλέγοντας αυτή ή εκείνη τη γλωσσική δομή που μας διαφοροποιεί γλωσσικά μεταξύ μας**, χαρακτηρίζοντας το γλωσσικό ύφος τού καθενός μας που είναι τόσο διαφορετικό όσο και τα δακτυλικά μας αποτυπώματα!»

Γλώσσα και δημοκρατία,

Νίκος Παρασκευόπουλος, καθηγητής Νομικής ΑΠΘ, Ελευθεροτυπία

«…**Θα με άφηναν ίσως αδιάφορο κάποια φαινόμενα φθοράς της ελληνικής γλώσσας, αν δεν φοβόμουν την αποσύνδεση από τις δημοκρατικές ιδέες**.

Με ένα παράδειγμα: δεν θα πρόσεχα στη γλώσσα της τηλεόρασης την περιττή εισαγωγή ξένων λέξεων ή τους στομφώδεις νεολογισμούς, αν δεν αναγνώριζα σε αυτά ένα βήμα προς την εγκατάλειψη ενός πολύτιμου οργάνου: του μέσου κατανόησης του πολιτισμού της Αρχαίας Αθήνας. **Όσο βέβαια εξασθενεί η δυνατότητα κατανόησης, εξασθενεί και η αίσθηση οποιασδήποτε συμμετοχής στον πολιτισμό αυτόν.**

Η ελληνική γλώσσα φθείρεται μέσα σε μια βοή μεμψιμοιρίας ή σε σιωπές αδιαφορίας. **Στην πραγματικότητα, βέβαια, δεν «φθείρεται» σε τρίτο πρόσωπο, αλλά επειδή εμείς, ως υποκείμενα, την παραμελούμε και την καταστρέφουμε. Η καλλιέργεια της γλώσσας, ως ενέργημα συλλογικό, προϋποθέτει κοινωνική και πολιτική συμμετοχή».**

Συνέχεια από τον ίδιο…

- «Οι Αθηναίοι καλλιέργησαν την ***παρρησία***, την ***ισηγορία***, την ***επιείκεια***, τη ***φιλοσοφία***, γι' αυτό και εφηύραν τις αντίστοιχες λέξεις, που μένουν μέχρι σήμερα παγκοσμίως χωρίς αξιόμαχο λεκτικό ισοδύναμο. Τίμησαν τον δημόσιο χώρο και λόγο, γι' αυτό αποκαλούσαν δημιουργία μόνον ό,τι έκαναν δημοσίως και όχι τα εν οίκω».

Το φαινόμενο της διπλής γλώσσας

απόσπασμα από το ηλεκτρονικό περιοδικό The TOC
Times Of Change

Με τα 400 λήμματα της νέας, εμπλουτισμένης, έκδοσης του «**Λεξικού χωρίς Γραβάτα**», ο γνωστός δημοσιογράφος (*επί 20 χρόνια διευθυντής της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας δημιουργός του περιοδικού Έψιλον*) εκπέμπει σήμα εγρήγορσης απέναντι στην κλιμάκωση του φαινομένου της «διπλής γλώσσας» στον τόπο μας.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε, το ίδιο το γεγονός της εμπλουτισμένης έκδοσης σηματοδοτεί μια κακή εξέλιξη. Το βιβλίο χρειάστηκε να εκδοθεί διότι παράγονται όλο και καινούργια λήμματα - 50 για την ακρίβεια - ενώ την ώρα που ήταν στο τυπογραφείο παρήχθησαν κι άλλα 20. «Αυτό δείχνει ότι **το φαινόμενο ζει και βασιλεύει, ότι κλιμακώνεται κι αυτό είναι επικίνδυνο», σημείωσε ο ίδιος. «Η δημαγωγική γλώσσα έχει γίνει δημαγωγική σκέψη, έχει χαθεί το κριτήριο του ορθολογισμού**», συμπλήρωσε και κατέληξε:

«***Αυτό δεν σημαίνει ότι η διπλή γλώσσα δεν μας απειλεί όλους - ακόμα κι εμάς που την εντοπίζουμε. Υπάρχει κίνδυνος να δίνουμε κι εμείς εύκολες απαντήσεις σε δύσκολα προβλήματα. Αυτός είναι ο λαϊκισμός: να κινδυνεύουμε να πέσουμε στην παγίδα για την οποία προειδοποιούμε».***

Η γλώσσα ως μέσο ανάπτυξης της ηθικής συνείδησης, του διαλόγου και της επικοινωνίας στο δημοκρατικό πολίτευμα

Και γιατί να το συζητήσουμε λογικά, αφού μπορώ να ’ρθω (να ΄ρθουμε) και να σου κάψω (κάψουμε)το αυτοκίνητο (χωρίς συνέπειες);

Στη δημοκρατία η ελευθερία του λόγου και ο ουσιαστικός διάλογος πρέπει να προστατεύονται, κι αυτό είναι βασική υποχρέωση οποιασδήποτε καλώς εννοούμενης και ευνομούμενης δημοκρατικής πολιτείας και αποτελεί ένδειξη καλής (ή μη) λειτουργίας ενός δημοκρατικού πολιτεύματος.

Αντί επιλόγου…

Νίκος Παρασκευόπουλος, καθηγητής Νομικής ΑΠΘ, Ελευθεροτυπία

- …«Προ καιρού υπαγορεύτηκε σε πρωτοετείς φοιτητές Νομικής, μοιρασμένους σε έξι αίθουσες, μια άσκηση Ποινικού Δικαίου. Σε κάποιο σημείο η άσκηση αναφερόταν σ' έναν κλέφτη που είχε μπει σε ξένο σπίτι. Αντί να επιλέξω το ρήμα «μπήκε», σημείωνα «εισέδυσε». Αποτέλεσμα πρώτο: και στα έξι τμήματα οι φοιτητές ρώτησαν τι σημαίνει η λέξη. Διευκρίνησα, «μπήκε» ή «χώθηκε». Αποτέλεσμα δεύτερο: αμέσως παρακάτω.
- Πολλοί προτίμησαν να διαγράψουν την αρχική ακαταλαβίστικη λέξη και να γράψουν «μπήκε» ή «χώθηκε». Από άλλους αποθησαύρισα αντί του «εισέδυσε» τα εξής -και ως εξής- γραμμένα: εισέθεσε, εισέθυσε, εισέβησε, ησέβησε, εισέβυσε, εισέρχησε (αυτό πολλές φορές), εισέρησε, εισέγησε, εισχώρησε (αυτό σωστό) και εισέβει. Προσθέτω: κάποιος μεμονωμένος, λίγες γραμμές πιο πάνω, αντί «ογκώδη» αντικείμενα άκουσε και έγραψε «gothic» αντικείμενα.
- Δυσκολία επικοινωνίας, λοιπόν. Δεν ξέρω αν τα ανελλήνιστα κείμενα, ιδίως στην τηλεόραση, συνιστούν αίτιο ή σύμπτωμα. Μάλλον ανακυκλώνονται τα δύο. Είναι ξεκάθαρο άλλωστε ότι οι εκφωνητές δεν υποψιάζονται ότι κάνουν λάθη, ούτε αξιολογούνται γι' αυτά από τους διευθυντές τους. Ο αγοραίος πολιτισμός, γενικά, αδιαφορεί για τη γλώσσα ως εργαλείο διαλόγου κοινωνικής και πολιτικής συμμετοχής και ανάλυσης. Αναμενόμενο να αδιαφορεί και για την ελληνική γλώσσα ως εργαλείο επαφής με τα έργα της δημοκρατίας».

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας